

Kovács Gábor

Kultúra és társadalom a tárgyak tükrében

A követelménymodul megnevezése:

Művészetelméleti alapozás és ábrázolási gyakorlat

A követelménymodul száma: 0980-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-008-50

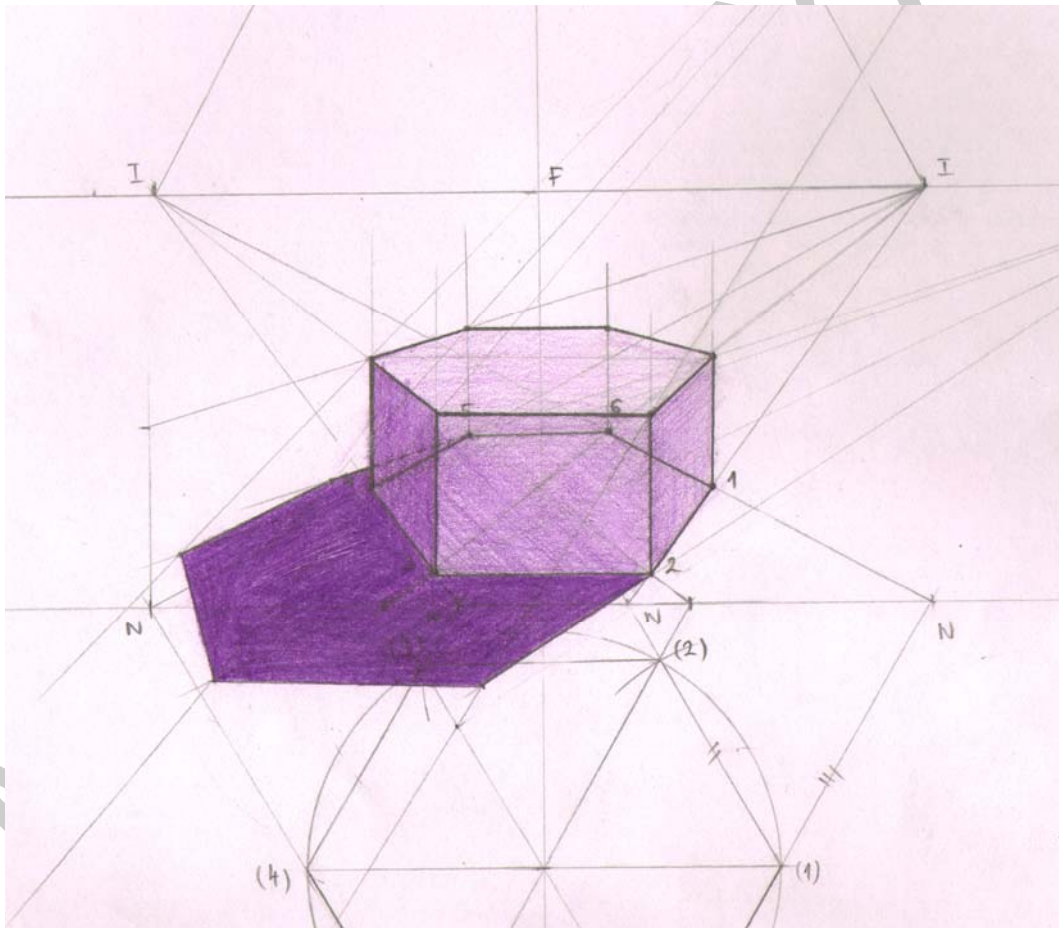

KULTÚRA ÉS TÁRSADALOM A TÁRGYAK TÜKRÉBEN

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

Tárgy tervezése környezetünk számára (papírnehezék, papírvágóolló, hamutartó, stb.)

Készítse el egy tárgy alaprajzát, látványtervét, vagy makettjét a rendelkezésre álló anyagokból (papír, gyurma, fa stb.)

1. ábra. Perspektív kép (alaprajzzal) árnyékkal

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

1. Alapfogalmak

A *társadalom*, a közös lakóterületen élő emberek összessége, akiket a közös viszonyrendszerük és intézményeik – gyakran a közös érdeklődésük, ismertetőjegyeik, kultúrájuk – megkülönböztet más csoportok tagjaitól.

A *stílus* görög eredetű szó, amely a latin nyelven keresztül terjedt el világszerte. Manapság mindennemű közlemény kifejezésmódját értjük rajta. Előfordul a szó tágabb értelmében is, amikor művészi formanyelvről beszélünk. Lehet átfogó jelentésű, mint korstílus és lehet szűkebb értelmezése az egyéni kifejezésmód kapcsán. (viselkedésmód, cselekvésmód) A stílust befolyásolja az előadó egyénisége, lelki állapota, az előadó és a befogadó viszonya. A közlésfolyamat minden tényezője hatással van a stílusra, háromnak azonban kiemelkedő a szerepe: a valóságnak, a közlőnek és befogadónak. A közlőnek mondanivalóját oly módon kell megfogalmaznia, hogy a szándéka hatást tegyen a befogadóra. Ennek legfőbb feltétele az közlő és a befogadó feltételezett egyező intelligenciaszintje.

Építészetnek nevezzük azt a tevékenységet, amely épületek és építmények létrehozására, tágabb értelemben az épített környezet alakítására irányul. Az építészet (építőművészet, architektúra): az épített környezet alakítása; egyrészt a művészetek egyik ága (alkalmazott művészet), másrészt mérnöki tudomány, technológiai diszciplína.

Az emberi kultúra, az emberi tevékenység egyik legalapvetőbb megjelenési formája. Az embert körülvevő természeti környezet akaratlagos megváltoztatása. „Erőszakossága” mégsem destruktív, természetéből adódóan konstruktív.

Belsőépítészet általában a fürdőszoba–; konyha–; nappali–; étkező–; hálósobabútorok, beépített szekrények, lépcsők, galériák, mennyezet–; és falburkolatok tervezése. A sokoldalú belső-építőművészeti tevékenység gyakran az enteriőr minden részletére kiterjed. Szolgálatába állíthatja díszítőelemként a szobrászatot, a táblaképeket, fa-, fém-, textil-, kerámia-, üveg- és műanyagelemeket, az alkalmazott grafika elemeit. Az enteriőr stílusa, igényessége vagy éppen egyszerűsége korok, népek, tájak, társadalmi rétegek civilizációs szintjét tükrözi.

Az *iparművészet* a gyűjtőfogalma azoknak a tevékenységeknek, amelyekkel használati- és dísz tárgyakat, művészi igényű és technikájú kivitelezéssel hoznak létre. A 20. század közepétől kezdve ide sorolják az ipari formatervezést (design) és a lakberendezést is.

Az iparművészet megjelenik már a népművészetben is. Első tárgyi emlékei kőkorszakiak. A 19. századi nagyipari termelés, a használati tárgyak sorozatgyártása az iparművészetet egy időre visszavetette. Megújodása az angol preraffaelista irányzat idejére esik. A szecesszió, majd a Bauhaus idején ismét felvirágozott. Az építészetben és az iparművészetben egyaránt a tartalom és a forma közeledését hozta a szecesszió. Mind a használati tárgyak, mind az épületek tervezése során a funkcióból indultak ki, és ennek megfelelően alakították a formát.

Az alapító, Walter Gropius szerint, a Bauhaus felelet arra a kérdésre, milyen képzettségre van szüksége egy művésznek ahhoz, hogy el tudja foglalni helyét a (gép)ipari társadalomban. A művészet és ipar, a művészet és technika közötti szakadékot kívánta áthidalni. Egyszerre küzdött a művészet eszméjének fenntartásáért és a művészet korszerű eszközeinek a megtalálásáért. A formaképzés problémáit új módszerrel közelítette meg, felismerte, hogy a formálás, az anyagok, alakítási módok, lehetőségek és a funkció, a rendeltetés követelményeinek megismeréséből, feltárásából fakad.

2. A formatervezés (design)

A *formatervezés*, *ipari formatervezés* vagy *design* (ejtsd: dizájn) az iparművészetben belül mindazon tevékenység, amely az iparilag előállított tárgyi világ formai-esztétikai kialakításával foglalkozik. Maga a kifejezés a II. világháború utáni időszakban alakult ki. A formatervezés ötvözi az esztétikát, a formát, a funkcionalitást, és innovatív módon kiemeli a tárgya egyedi tulajdonságait. A formatervezés fogalma kapcsolódik az építészethez, az iparművészet más ágaihoz (bútorok, ékszerek, dísz tárgyak, csomagolások stb.), ipari alkotások (autók, járművek, technikai eszközök, gépi berendezések) tervezéséhez.

A *design* szó meghatározásánál sokkal többet mond a fogalom láttatása, hiszen a formatervezett tárgyak észlelésének esztétikai élménye magáért beszél. A design nemcsak tükrözi, hanem meg is határozza életminőségünket. Az igényesen tervezett tárgyak használhatóságuk mellett szépséget visznek a hétköznapi világába, formaviláguk többletjelentésével értékessé teszik környezetünket. A designerek, formatervezők minden érzékükkel figyelik és a forma nyelvére fordítják a társadalomban, és az egyes emberekben lejátszódó változásokat, igényeket, gondolatokat.

"A jó design segít, a rossz design bénít" – EIDD (European Institute for Design and Disability) –, ráadásul, a legtöbbször észrevétlenül, hiszen sokszor tudatosan nem is érzékelve, a tárgy-, a forma-, a környezet- és a vizuális kultúra szerves részét képezi hétköznapijainknak.

A "design" szót könnyebb értelmezni, mint magyarra fordítani, hiszen a formatervezés, ami többé-kevésbé megfelelője lenne, jóval szűkebb kategória. A design fogalmába beletartozik a tárgy- és környezettervezés, ami magába foglalja a belsőépítészetet és az építészetet is. Szakmánként vizsgálva a fogalmat, ismerünk bútortervezést, textiltervezést, ezen belül öltözképzést, formatervezést. Az iparművészet tárgykörében ide tartoznak a keramikusok, az ötvösök, az üvegművészek. A vizuális kommunikáció területén a designer a grafikus, de a virtuális világ, a "web" designerei is. A design tágabb ipari értelmezése kiterjed minden tömegtermelésben készült, az innováció többletértékét hordozó termékekre. Ez a magyarázat pedig már igen messze van attól a félreértelmezett designfogalomtól, amely azt a luxuscikkkel azonosítja. Közel áll viszont a designmenedzsment megközelítéséhez, ami a design üzleti hasznosságára teszi a hangsúlyt, és az innovációban a technológiával egyenrangú partnernek tekinti. Ezért a design tágabb értelmezésben már nem csak tárgy- és környezetalakítás, hanem stratégia, elemzés és folyamat.

Története folyamán a design, más szóval a formatervezés összefonódott a mindennapi élettel és a kultúrával. Hatalmas területet fog át, többek között háromdimenziós tárgyakat, az alkalmazott grafikát és integrált rendszereket, az információs technológiától egészen a városi környezetig. Lissák György könyveiből a formatervezésről olvashatunk. A tervező design szociológiai kérdéseket is felvet.

"A designnak sok jelentése van. A design az anyagok és folyamatok szervezése a legproduktívabb, leggazdaságosabb módon, egy meghatározott funkcióhoz szükséges elemek harmonikus egyensúlyával. A technológiai, társadalmi és gazdasági követelményeknek, a biológiai szükségleteknek és az anyagoknak, az alak, a szín, a térfogat és a tér pszichofizikai hatásainak az integrációja: összefüggésekben való gondolkodás." (Moholy látás mozgásban).

A modern tervezés Amerikában ötven vagy hatvan évvel ezelőtt kezdődött Adler és Louis Sullivan megállapításával, mely szerint: "A forma követi a funkciót." A funkció azt a feladatot jelenti, amelynek a teljesítésére egy tárgyat terveztek, azt a feladatot, amely a forma kialakításában közrehat. Sajnos, ezt az elvet annak idején nem értékelték, de Frank Lloyd Wrightnak, Európában pedig a Bauhaus-csoportnak számos művész-kollégájának munkásságán keresztül a "funkcionalizmus" a húszas évek vezéreszméje lett. A régi Bauhaus művészeti egyetem azt az elvet hirdette, hogy az áruk tömegtermeléséhez és a modern építészethez nemcsak mérnökökre van szükség, hanem új gondolkodással áthatott művészekre is, akik pontos ismeretekkel rendelkeznek a régi és az új anyagokról. A Bauhaus hagyománya a chicagói Institute of Design új nevelési módszere. Ipari tervezők, művészek, ipari tervezők, építészek, fényképészek és pedagógusok képzése céljából alapították ezt az intézetet, amely a Bauhaus elveit és nevelési módszereit alkalmazza olyan módosításokkal, amelyeket az Egyesült Államok különleges viszonyai és szükségletei határoznak meg.[9][10][11]

"minden folyamatnak megvan a maga szükségszerű formája, amely mindig funkcionális formákat eredményez. Ezek a pontok közötti legrövidebb út törvényét köveik: lehülés csak lehülésnek kitett felületen történik: nyomás csak nyomási pontokon keletkezik, feszültség csak feszültségi vonalakon, a mozgás mozgási formákat teremt magának – minden energiának megvan a maga energia formája." (Raoul Francé)

3. Elemzés és tervezés

Fontos, hogy kialakuljon a mai emberben az igény arra hogy ízlésesen alakítsa ki a környezetét, a meglévő variációk közül a megfelelőket válassza ki. Forma és forma egymáshoz illeszkedik, ezért ha nem harmonizálnak egymással a formák, akkor disszonancia jön létre, mely kedvezőtlenül hat ránk.

A formaelemzés gyakorlatai rávezetnek a forma lényegére, a lényeg feltárására. Az elemzés során feltáruznak a részek és az egész viszonya, a részek rendeltetése a működésben, a működésből adódó arányok, stb. Balogh Jenő szerint, ha az elemző folyamatot megfordítjuk, akkor már a formatervezés útján vagyunk. A formatervező a különböző ismereteit (földrajz, történelem, művészettörténet, szociológia, stb.) is segítségül hívja a tervezés során.

4. Az esztétikai tárgy és az esztétikai viszonyok a társadalomban

Az esztétikum mindig valamilyen érzékletes formában nyilvánuló emberi-társadalmi lényeg. (Nem minőségi kategória, ahogyan a hétköznapokban használjuk)

Bálványos Huba szerint a társadalom az esztétikai minőségek sokrétű változatait mutató jelenségek összetett világa, amelyben természetesen az ember maga a domináns esztétikai tárgy. Minőségeit elárulja a tekintete, arca, alakja, de az ember leginkább társadalmi létezésének, "társadalmi mozgásának" látványaiban beszédes. Azaz, társadalmi viszonyainak és a környezettel való viszonyainak minőségeiben mutatkozik leginkább az ember lényege.

Esztétikai tárgyként értelmezzük, az ember cselekvő viszonyaiban az ember és környezet között létesülő tevékeny kapcsolat jelenségeit (pl.. szántás, aratás, gyalulás, stb.)

Esztétikai tárgyként értelmezzük az ember és ember között létesülő aktív viszonyokat, amelyekben valamilyen esztétikai minőség érzékletes konkrétságával fejeződik ki az ember lényege. (Pl.: verekedés, szerelem, hatalmi erőszak, stb.)

Esztétikai tárgyként értelmezzük magát az emberi egyedet, aki nem izolálható viszonyaitól. Az individuum figyelemre méltó, az emberi lényeg érzékletes látványként behatárolható, koncentrált jelensége.

A tárgyforma mint esztétikum

A tárgy formája két féle szituációnak lehet az alanya: működik és közöl. A kettő nem minden esetben fedik egymást. A tárgy használódik akkor is ha nem kommunikál, a korsó tartja a vizet akkor is ha nem látjuk. Másrészt viszont használaton kívül is beszédes marad, a múzeumban kiállítva is elmondja a közlendőit.

Instrumentális szituációban a tárgyforma mindig objektív szituációt teremt, s a funkcióról szóló közlendője objektív közlés, még akkor is ha éppen nem működik.

Kommunikációs szituációban azonban a tárgyformának szubjektív közlendői is vannak, melyek szubjektív befogadói pozíciókkal találkoznak. A tárgyforma készítője a funkcióra alakította a formát és a forma kommunikálja az adott korra jellemző emberi lényegét, beszél készítőkről, használókról és a világhoz való viszonyokról. Tehát a készítők, személyükön túlmutató de őket is magába foglaló szélesebb társadalmi kör üzenetét kódolták a tárgyformában. Még inkább igaz ez a tárgyformákon megjelenő díszítményekre: amit a tárgyforma már nem tud elmondani, azt elmondják a rátett formák. A tárgyformákhoz való befogadói "hozzáállás" is szubjektív. A potenciálisan érthető tárgyból mennyit és milyen mélységig ért meg a használója, szemlélője, az világszemléletén, műveltségén túl sok más szubjektív körülményen is múlik (pl.: személyes beállítódás, alkalmi hangoltság)

Az instrumentális és a kommunikációs szituációt is a forma hozza létre. A forma érzékeink számára, a tárgyasult emberi-társadalmi lényeg, vagyis az esztétikum. A működés közbeni látvány az esztétikai élmény nagyobb teljességét képes nyújtani, ezért nem szabad a két féle szituációt elválasztani egymástól. A forma jó működése pozitív esztétikai élményt képes nyújtani, míg a funkcióra való alkalmatlanság, a szép forma ellenére is nemtetszésünket tudja kiváltani. Vagyis a forma esztétikumát a funkció esztétikuma adja, szépsége abból származik amit művel (ez a funkcionalizmus, ahogyan már korábban is láthattuk).

A forma direkt módon elmondja a funkciót, indirekt módon pedig a funkcióhoz tapadó információkat. (Indirekt, mert a formából nyerjük az információkat, de funkció át, annak megértése árán, vagyis csak közvetve.) Az információk olyan kérdésekre adnak választ, hogy kik, mikor, miért, hogyan (stb.) hozták létre és kik, mikor, miért, hogyan használták, használják a tárgyakat. Ezek az információk lehetnek technikaiak, technológiaiak, beszámolnak egy adott kor anyagi-technológiai kultúrájának állapotáról. Lehetnek ergonómiaiak: beszámolnak arról, hogy milyen munkát végezhetünk az adott tárggyal; de szólhatnak arról is, hogy mikor mely társadalmi csoportok használták, és így tovább...

Az esztétikum az információkat magába foglaló teljesség, az emberi tartalmak érzékletes kifejeződése a formában.

A tárgyforma relatív szabadsága

Ha megvizsgálunk a XIX században készült ezüstkupákat a cári kincstárból, akkor látnunk kell, hogy a kupák nagyjából hasonlóak, csak a mintázatuk különbözik egymástól. A minták érdekessége azonban hasonló mértékű, így adva biztosabb fogást a használójának. A mintának, ebben az esetben – mert csak részben tartozik a funkcionáló formához – relatív szabadsága van.

Modern iparművészeti termékeknél figyelhetjük meg hogy a fenti példánál szereplő alapproblémát, vagyis hogy a gravitáció ellenében támasztékot kell képezni milyen egyszerűen, de ötletesen tudják megoldani. Létre kell hozni egy peremet, a deréktájon, ott ahol a fogó ujjak érintkeznek a pohárral. Azt azonban már a formatervező határozza meg, tervezi meg hogy ez a perem egyszerűen csak körbe fusson vagy egyéb ötletes megoldásban nyerje el végső formáját, melyet már nem a funkció ír elő. Ez ugyanannak a relatív szabadságnak a jelensége mint az előző érdekesség a minta esetén, ahogyan a fogást segítő "dísz" számos változatával találkozhatunk.

A szék, vagy a hintaszék formáira gondolva rengeteg variáció, stílus jut eszünkbe. Hintaszéket ismerünk tonettben, barokkban és csőbútorban egyaránt. A feltűnő különbségek ellenére, a székhez és hintázáshoz szükséges jellemzőik egyértelműek. A funkcióról mindegyik beszámol, de a formai különbségek indirekt közléseket is hordoznak. Nem csak stílusok vagy tervezők különböznek, de egyazon tervező munkái között is lehet formai különbség.

Természetesen ahogy a képzőművészetben, úgy a tárgy-kultúrában is létezik egyéni arculat. Léteznek egyéni stílusok, tervező iskolák, irányzatok és korstílusok is a tárgy-kultúrában. A tervező az adott kornak, kultúrának, szociális szituációjának megfelelően alkalmaz, variál bizonyos esztétikai formaelemeket, és hoz létre – tehetségéhez mérten – új egyéni változatokat. A létrejött esztétikai minőség pedig nem csak funkcióból "vizsgáljuk", a szűken vagy tágabban vett elvárások szerint, hanem a kultúra, a kor, és a szociális szituáció értékei előtt is. Ezt a forma relatív szabadsága teszi lehetővé.

A változatosság ellenpólusaként meg kell említenünk a kötöttségeket, a hasonlóságot, az egyneműség törvényszerűségeit. Sokszor a különböző kultúrák, korok a tárgyaikon keresztül jobban kommunikálnak egymással, mint az autonóm művészetek. Ez elsősorban az ember szükségleteinek egységességében rejlik. Azokról a szükségletekről van szó, melyek relatív szabadságot engedélyeznek a formálás számára. A folyadék mozgására, például, mindenütt létezik ivóedény. Az ivóedények úrtartalma közel azonos méretű, hiszen az emberi test fiziológiája ugyanúgy határozza meg azt, mindenhol, ahogyan a száj és a kezek mérete is egyforma. A rendelkezésre álló anyagok és azok megmunkálásának módszerei is szűkítik a változatosságot és az egységesség felé mutatnak.

A díszítmény viszonya a tárgyformához

A tárgyforma relatív szabadságánál már érintettük ezt a kérdést. Van olyan formai elem amely részt vesz a funkcióban, így valamilyen mértékben része a tárgyformának. Az a nyelvi anyag, viszont amit nem köt a funkció és a formába kerülve nem kellett alkalmazkodnia a funkcióhoz, azt nevezük dísznek. A dísz annyira szabad hogy le is válhat a tárgyról, anélkül, hogy annak működését zavarná, nem tartozik a tárgyformához. Díszel, vagy anélkül a tárgy ugyanolyan jól funkcionál.

A díszítmény szabadsága – ha nem vesz részt az instrumentális szituációban – akkor a kommunikációs szituációban fog kiteljesedni. A dísz megjelenése egészen ősi okokra vezethető vissza: a tárgy megjelölése, felruházása valamivel, ami az emberre, az emberi közösségre utal, amelytől a tárgy származik. A kollektív identitás tudata igényli ezt a fajta megjelölést.

Az ókori görög vázákultúra grandiózus alakos díszítéseket alkalmazott. A díszítés olyan fokához értünk, hogy itt már nem a kép kell a vázához, hanem a váza a képhez. A kép már túlmutat a tárgyforma direkt jelentésén, ő emeli magához a tárgyat és visz magával a képzelet világába. Egy ilyen tárgy akkor is létezik, ha nem funkcionál, mint a festővászon és a képkeret, pedig egy amfora másra is hivatott. (A művészettörténet festészeti műfajként is említi a vázáképeket, pedig a festészet nem tárgy-kultúra.)

A díszítmény nyelvezete és stílusa merőben kultúrafüggő. A díszítmény stílusa informál bennünket először arról, hogy honnan származik az adott tárgy. Körültekintő tájékozódás után, a jellegzetes stíuselemek, díszek tartósabb szemlézése megéri a ráfordított időt. A magyar népi díszítőművészet redukált nyelvi anyagát már nehéz is megérteni tanulás nélkül. Sokszor el is vész a szimbolika egy része, vagy mert már követhetetlenül absztrahálódott, vagy mert egyszerűen elfelejtődött. Mégis sok példa mutatja, hogy vissza lehet és érdemes "fejteni" ősi identitásokig, melyek segítséget, biztonságot adhatnak a ma embernek is, egy olyan világban ahol kultúrák összeérnek, átfednek, megtermékenyítik, vagy éppen kioltják egymást.

Esztétikai konvenciók és esztétikai képzetek a formakultúrában

A dísz is forma és a tárgyi funkció nélküli képzőművészeti alkotás ugyancsak forma. Vannak visszatérő alakok, alakzatok, alaki struktúrák, amelyek hol csak sémáknak tűnnek, hol meg egyenesen általános formálási elvek megvalósulásának. A különböző korok, korszakok és kultúrák, ember formálta látványaiban rendre megjelennek. Például a kör, a négyzet és a szabályos háromszög általános sémáknak tűnnek, de tengelyes és centrális szimmetriájuk miatt általános szerkesztési és formálási elvnek is.

A tárgyforma kötöttségek közepette, a díszítmény pedig kötöttségek nélkül kommunikál. Az esztétikum legátfogóbb üzenetét, vagyis hogy emberi cselekvés van a háttérben, egy olyan átfogó jellegben kell keresni mely az ember teremtette dolgok mindegyikét megkülönböztethetővé teszi az érintetlen világtól. A keletkezés- és teremtésmítoszok a káosszal állítják szembe az emberi világot, melynek formáját a rend adja. A rend látványaiból lesznek az esztétikai gondolkodás legátfogóbb képzetei, és a kommunikációban a rend lesz a szerveződések legátfogóbb elve. A logikai rend matematikai és geometriai alakzatainak felfedezése esztétikai örömforrás volt (és az mind a mai napig). Meglátni bennük az emberi rendet; sőt magára a rendre is úgy tekintünk, mint az emberi gondolkodás adottságára.

Egyik alapvető rendező elv a szimmetria. Az ősi létező rend szellemét fedezhettük fel benne, – melynek akár az emberi test is a legkézenfekvőbb megnyilvánulója lehetett, – egyfajta transzcendens igazolásaként az emberi rendnek. A szimmetria szervező elve és formai jelenlétének folyamatossága, minden kultúrában nyomon követhető. Nem csak a harmóniának, de a nyugalomnak, a rendíthetlenségnek, a méltóságnak, s bizony gyakran a hatalomnak kínált kifejező alakiságot a megjelenítő formáláshoz.

A szimmetria a felületeken tengely iránt, a térben sík iránt valósul meg. A szimmetrikus komponálás során, a szimmetria tengely és a szimmetriasík kitüntetett szerepet kap. Fokozottan kiemelt pont a szimmetria tengelyek metszésében, a centrum. ugyanúgy igaz ez a térben a szimmetriatengelyek metszésére, egy vertikális tengelyen. A tengely körül forgó tér, tárgy stb. nem változtatja az alakját (lásd.: forgástestek). Talán minden kultúrában megtalálhatóak ezek a struktúrák. A keresztény világ szakrális terei, kegytárgyai gazdagon példázzák mindezt. (Pantheon, oszlopfők gyertyatartók, stb.)

Az elemek változatos ismétléseinek szisztémáival, a rend másik megvalósulása jön létre: a ritmus. A ritmus egynemű elemek vagy kevés különböző elemből álló elemcsoport, szabályos ismétlődéseket mutató sorolásai.

Bizonyos kedvelt tudat tartalmak vezettek be és tartósítottak rendszeres használatra olyan esztétikai konvenciókká vált alaki formációkat mint egy korszak vissza-visszatérő stíluselemei.

Az említett rendező elvek olyan alakzatokat, esztétikai konvenciókat teremtettek, amelyek a befogadóban "szépség-panelekké", esztétikai képzetekké alakultak. A művészetpszichológia vizsgálja azokat a lélektani mechanizmusokat, ahogyan ezekkel az esztétikai képzetekkel esztétikai jelenségekre reagálunk. Ezt az esztétikai képzetkészletet, mely segítségével eldöntjük hogy mikor mit találunk szépnek, mikor miből hozzuk létre a szépnek tartott formát ízlés bázisnak tekinthetjük. Mindig ezekkel a belső mintákkal vetjük egybe a látványt és hozzuk meg az ítéleteinket.

Eddig az általános alkotói- és befogadói folyamatokról esett szó, nem értelmeztük a művész esztétikai viszonyait. A művészen zajló befogadói folyamatok, ugyanúgy hatnak mint bárki másra, legfeljebb hozzáértésben különbözhetnek egymástól. A művész talán kifinomultabban áll hozzá a saját és más művészeti ágak esztétikai minőségéhez.

5. Anyagi kultúra antropológiai szempontból

Bodrogi Tibor szerint: "A társadalom és a szellemi kultúra szintjét döntően az anyagi javak termelésének, megszerzésének a módja határozza meg." Az ember munkát végez, mely során megváltoztatja a természeti környezetet, szemben az állatokkal, melyek csak egyszerűen használják. A környezet átalakítása, az anyagi javak minősége és mennyisége tette lehetővé, hogy az ember valamilyen szinten függetleníse magát a természettől, és a Föld minden részén megéljen.

A társadalom technológiai szintje határozza meg mennyire tudja egy közösség hasznosítani a természeti környezetet. Az anyagi javak megszerzésének a módja, hat a társadalom életvitelére, szerkezetére, és a kultúra általános szintjére. A vándorló életmód nem teszi lehetővé nagyobb közösségek kialakulását és nem jelennek meg bizonyos anyagi javak sem, mint például nincs: kerámia, szövés, tartós építkezés, stb. A földművelő társadalmakban számos specializált eszközre van szükség, nem beszélve a talaj megmunkálásának változatos eljárásairól. A földművelés már lehetővé teszi, hogy kisebb földterületen nagyobb tömegű ember éljen meg, kialakul tehát a letelepült életmód. Megjelennek olyan iparok, a földművelés mellett, mint a kerámia, fonás-szövés, fémeszközök készítése, bőrmunka. A letelepülés az építkezés fejlődését, a termények nagyobb mennyisége pedig a tartók, tárolók kialakulását hozzák magukkal. Mindez természetesen a társadalomra is kihat: egyesek az anyagi javak felhalmozásával vezető pozícióra tesznek szert, és már nem vesznek részt közvetlenül a termelésben. A társadalmi különbségek kifejezésére pedig az anyagi kultúra újabb ága bontakozik ki.

A társadalmakban megjelenő tárgyak és technológiák

Vágóeszközök és tárolók

- kőeszközök
- a tűzgyújtás eszközei
- fémeszközök (A természetben, az arany és a réz kivételével, a fémek nem találhatók meg tisztán, csak érc formájában. Fémművességről csak akkor beszélhetünk amikor már kialakul az olvasztás technikája és ehhez kapcsolódva az ötvözési, kovácsolási és öntési eljárások.)
- tárolók, tartók, edények (vannak egyszerű tartók, melyeket úgy használnak ahogy a természetben találták őket és vannak a megmunkált tartók, melyeket a megfelelő technikai eljárásokkal hoztak létre. Anyaguk szerint készülhetnek: fából, bőrből, rostból, vesszőből (fonott tartók), agyagból és fémből. Az agyagtartók készítésénél számos technológia ismert: spirális technika, veregető technika, öntőforma segítségével történő agyagtárgy-készítés, korongozás. A díszítés sokféle képpen történhet. Legegyszerűbb az égetés előtti belekarcolás, nyomkodás, mélyítés, de figurális edények, portré-edények is léteznek. Az agyagedények színezése a kiégetéssel is történhet (fekete kerámiák, de inkább égetés előtti, esetleg utáni festéssel).

Az élelem megszerzése

- gyűjtögetés
- vadászat
- halászat
- földművelés
- állattenyésztés

Viselet, hajlék, szállítás

- viselet, ékszer (A szemérem-érzés mellett a ruházat jelentősége fontos a társadalmi állapot, kor, nem és rang jelölésében. Az ékszernek a díszítő funkciója mellett társadalmi, vallási és mágikus funkciói is vannak. Ide tartozik a testfestés, a haj és egyéb szőrzet viselete és a tetoválás és más testtorzítások is.)
- ruhaanyagok - fonás, szövés (A ruházat nyersanyagát az állat és növényvilág szolgáltatja: bőr, szőr, hánccok, növényi rostok)
- hajlék (Vannak szállítható, mozgatható és vannak szilárd, nem mozgatható építmények. Az anyagokat a környezet határozza meg: fa, bőr, hőtömb, stb. Az alaprajz lehet kerek, négy vagy több szögletű)

- közlekedés, szállítás (A városi lakosság számának az alakulása, részben a szállítóeszközök fejlettségének a függvénye. Két nagy területe: a szárazföldi és a vízi közlekedés.)

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

Fekete-fehér, majd színes vázlatokat, ötleteket jelenít meg

A jónak ítélt vázlatok alapján ceruzával megrajzolja, megszerkeszti a tárgyformát

A látványterv, vagy a makett elkészítéséhez próbálja ki a rendelkezésre álló eszközöket, anyagokat és ez alapján válassza ki a megfelelő technikát

Készítse el a látványtervet vagy a makettet.

Forma tervezése során tartsuk szem előtt:

- Használjuk a geometrikus formákra való visszavezetést, az abból való kifejtést, a csonkolást, a darabolást, az összefüggések, átmenetek szerkesztését.
- Jól válasszuk meg az ábrázolás módját. A perspektivikus kép a legszemléletesebb, de a geometriai jól szerkeszthető.
- A megtervezett formát készítsük el az adott anyagból. (A terv és az anyag befolyásolják egymást)

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Készítse el az estfelvetés során megtervezett tárgy alaprajzát és vetületi rajzait!

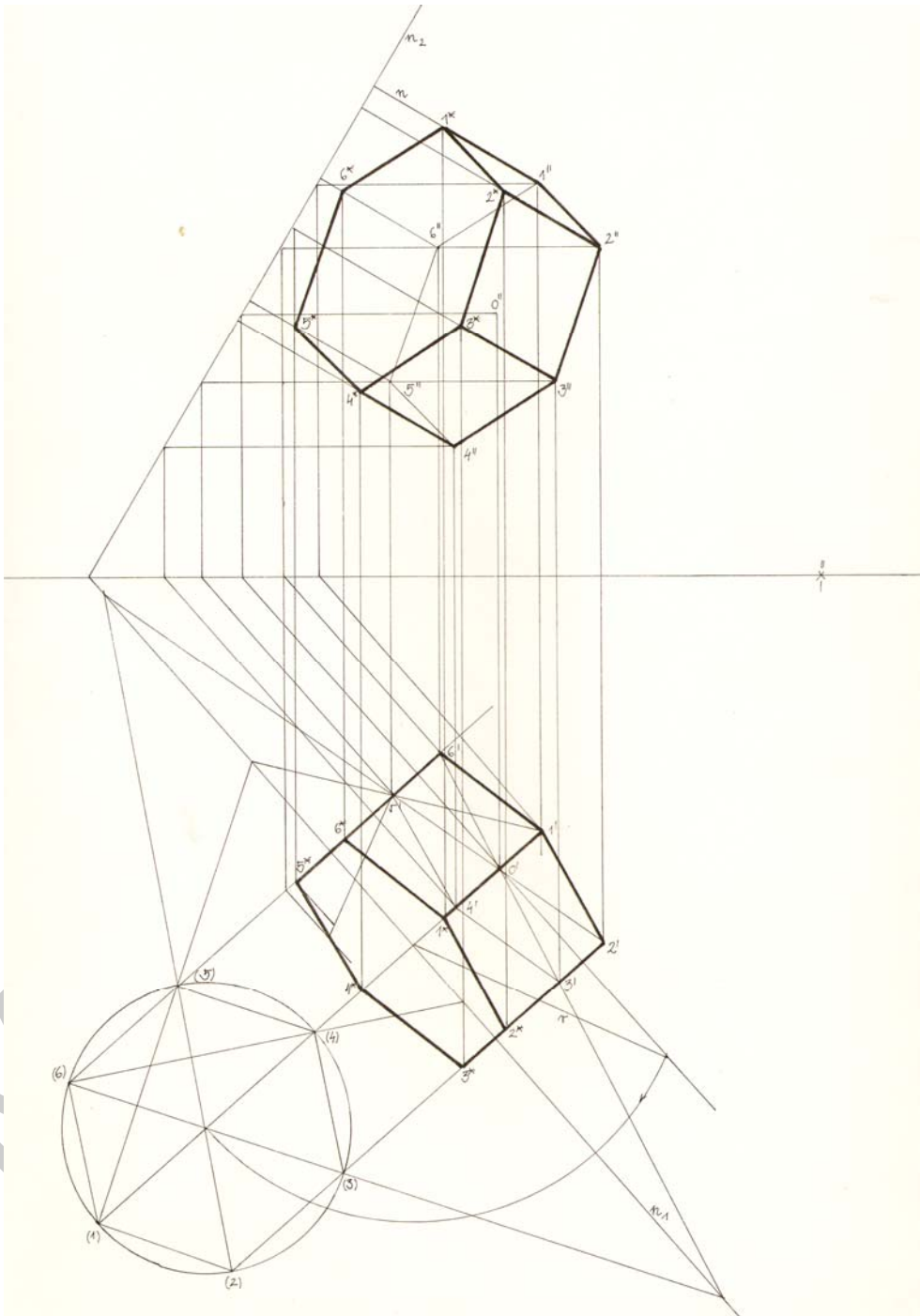
2. feladat

Készítse el egy tárgy (lehet továbbra is az estfelvetésben szereplő tárgy típus) szemléletes rajzát, mely alapján egy mesterember a tárgyat el tudja készíteni. Szerkesszen palástot!

MEGOLDÁSOK

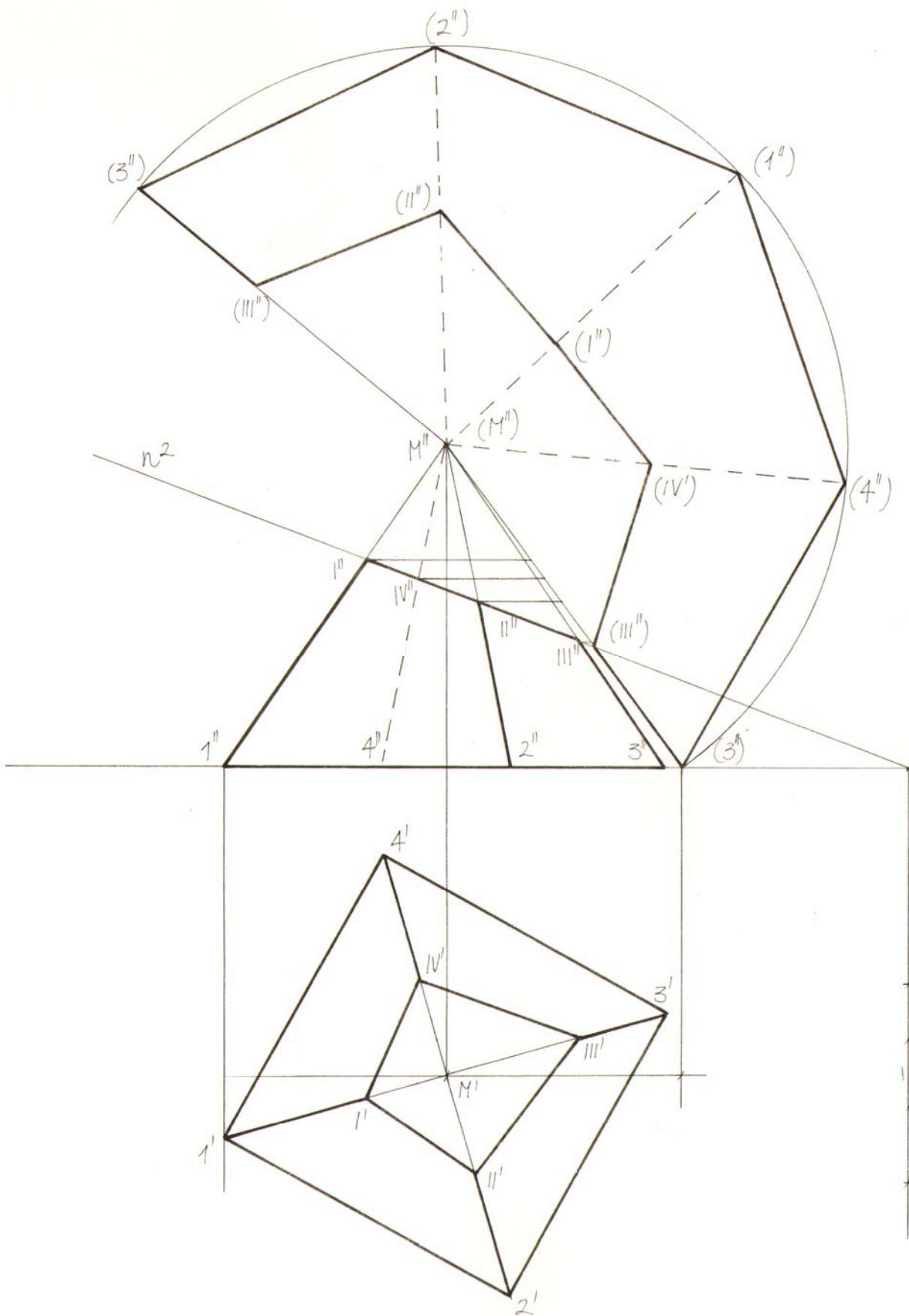
1. feladat

2. ábra. Térben elfordított tárgy vetületi rajza (alaprajzzal)

2. feladat

MUNKANYELV

3. ábra. Tárgy vetületi rajza paláستtal (Kifejtés)

MUNKANYAG

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

<http://hu.wikipedia.org>

Balogh Jenő: Rajz I–III. osztály – Tankönyvkiadó 1986.

Bálványos Huba: Esztétikai–művészeti ismeretek, nevelés. (Képzőművészet, tárgy- és környezetkultúra) – Balassi Kiadó 2003.

Bodrogi Tibor: Mesterségek és társadalmak születése – Fekete Sas Kiadó 1997.

AJÁNLOTT IRODALOM

Bálványos Huba – Sánta László: Vizuális megismerés, kommunikáció – Balassi Kiadó 2003.

MUNKANYELV

A(z) 0980–06 modul 008–as szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 211 01 0000 00 00	Alkalmazott fotográfus
54 211 02 0000 00 00	Bőrműves
54 211 03 0000 00 00	Bútorműves
54 211 04 0000 00 00	Dekoratór
54 211 05 0000 00 00	Díszlet- és jelmeztervező asszisztens
54 211 06 0000 00 00	Díszműkovács
54 211 07 0000 00 00	Dívat- és stílustervező
54 211 08 0010 54 01	Általános festő
54 211 08 0010 54 02	Díszítő festő
54 211 09 0010 54 01	Alkalmazott grafikus
54 211 09 0010 54 02	Képgrafikus
54 211 10 0000 00 00	Keramikus
54 211 11 0000 00 00	Könyvműves
54 213 03 0000 00 00	Mozgóképi animációkészítő
54 213 03 0100 31 01	Animációs film-rajzoló
54 211 13 0010 54 01	Aranyműves
54 211 13 0010 54 02	Cizellőr
54 211 13 0010 54 03	Drágakőfoglaló
54 211 13 0010 54 04	Ezüstműves
54 211 13 0010 54 05	Fémműves
54 211 13 0010 54 06	Lánckészítő
54 211 14 0000 00 00	Porcelánfestő és -tervező asszisztens
54 211 15 0010 54 01	Bronzműves és szoboröntő
54 211 15 0010 54 02	Díszítő szobrász
54 211 15 0010 54 03	Kőszobrász
54 211 16 0010 54 01	Kézinyomó
54 211 16 0010 54 02	Kéziszövő
54 211 16 0010 54 03	Kézműves
54 211 16 0010 54 04	Textilrajzoló és modelltervező asszisztens
54 211 17 0000 00 00	Üvegműves
54 211 18 0000 00 00	Zománcműves
52 214 01 0000 00 00	Lakberendező

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

25 óra

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató